

Doğumunun 270. Yılında Antonio Salieri

Esat Canberk Özçelik

2020
Ağustos

1 Giriş

Büyük bestekar, büyük öğretmen Antonio Salieri miladî 17 Ağustos 1750 tarihinde Venedik'in Legnago kentinde dünyaya geldi. Bugün, doğumunun 270. yılı anısına bu yazımızda onu yâd edeceğiz. Müzik tarihindeki önemine, popüler kültürde verilen yanlış gösterimine ve tüm buna sebebiyet veren, yüzyıllar boyu sürmüş bu dedikodu neye dayandığına ve aslına değineceğiz.

Antonio Salieri [2]

2 Büyük Öğretmen, Antonio Salieri

Yaşadığı dönemde eserleri Avrupa'nın dört bir yanında; Paris, Roma, Viyana gibi büyük şehirlerin büyük opera evlerinde ses bulmuş, kendisi İtalyan operası üzerine büyük bir nüfuz arz etmiştir. 40'ı aşkın operası, çeşitli piano sonatları ve ilahi eserler vermiş, Harburg İmparatorluğu *Kappelmeister*'liğe¹ kadar yükselmiştir. Müzik öğretmenlik yapmıştır ve öğrencilerin arasında L.V. Beethoven, F.P. Schubert, F. Listz, J.N. Hummel, F. X. Mozart gibi ünlü bestekarlar gelir. Tarihe damgasını vuran bu büyük bestekarlar her bir bestesinde öğretmeninden izler taşırlar. Klasik dönemde adı şanla dillerde dolaşan *Kappelmeister*'in Romantik dönemde ruhu ebediyete nakş etmiştir. Müziğin gelecek nesillerce şekillenmesinde büyük rol üstlenmiştir.

Hayatında büyük başarılarla imza atsa da ne yazık ki yaşının ilerlemesiyle yazdığı besteleri ve popülerliği zamanla azalmış, yüzyıllarca sessiz kalan Salieri'nin sesi ancak 20. yüzyılın başlarında hayat bulmuştur.

Yazımızı sizlere Salieri'nin birkaç bestesini tavsiye ederek bitireceğim. Bunlardan ilki, benim şahsi nazarımda *La Folia* varyasyonlarının en zengini olarak nitelendirdiğim *La Folia de Spagna Üzerine 26 Varyasyon*²'dur. Özellikle bu eseri baştan sona, dikkatle dinlemenizi dilerim. Piano çalışmalarından *C Majör Piyano Sonatı*'nı ve Salieri'nin *Requiem*'ini

¹Orkestra Şefi

²Variazioni sull'aria La Follia di Spagna

dinlemenizi mutlak suretle tavsiye ederim.

3 Amadeus Filminde Salieri

Peter Shaffer³'in sahne gösterisinden beyaz perdeye uyarlanmış olan 1984 yapımı Amadeus filmi, çoğumuzun izleyip sevdiği, gerek kurgusuyla gerek oyunculuk kalitesi ile izleyende hayranlık uyandıran, başrollerinde F. Murray Abraham ve Tom Hulce'ün yer aldığı bir başyapıt. Bu çekimin öyle bir etkisi olmuştur ki, Klasik Batı Müziği ile alakası olmayanların yanı sıra içli dışlı olanların bile hatırı sayılır kısmının W.A. Mozart ve bilhassa Antonio Salieri üzerine bilgilerinin büyük bir kısmı bu film-den geliyor. Filmde çok güzel bir detay var fakat bunu izleyenler genellikle gözden geçiriyor ve bu da kurguyu gerçek atfetmelerine, yanlış bilgiyi doğru kabul etmelerine yol açıyor.

Amadeus filminde F. Murray Abraham tarafından canlandırılan Antonio Salieri[3] [2]

Amadeus filmi bir kurgudur, gerçeklik iddia etmez. Buna karşın film tarihle de çelişmez. Bu ikinci cümlemi daha iyi anlamak için filmin nasıl bir sahnede ele alındığına bakalım.

Yaşlı bir adam (Salieri) ağtılar atıyor, haykırıyor ve kendisini bıçaklıyor. Aceleyle bir tedaviye kaldırılıyor ve bir sonraki sahnede görüyoruz ki

³Peter Shaffer de gösterisini yazarken Alexander Pushkin'in *Mozart ve Salieri* eserinden esinlenmiştir.

tımarhanede, bir papaz yanına geliyor ve günah çıkarmak için tüm anılarını anlatıyor, bu anılar da filmi oluşturuyor. Gerçekte de Salieri'nin sıhatini yitirmesiyle bu durumun akli dengesini de etkilediğini biliyoruz. Bu çerçeveden baktığımızda görüyoruz ki film, deli bir adamın anlattıklarından ibaret. Deli bir adamın anlattıkları ne kadar hakikati yansıtıyorsa bu da o kadar yansıtıyor.

4 Dedikodu'nun Aslı

Salieri'nin W.A Mozart'ı öldürdüğüne dair bu film bir oyuna, o oyunda bir şiire, bu şiir ise ardı gelmeyen sayısız dedikoduya dayanıyor. Şimdi sizlerle, bu dedikoduların kökenine ve bize ne ifade ettiğine bakalım.

Hurafeler, Mozart'ın meşhur *Requiem Mass K.626*, Ağt Ayini, ile başlıyor. 1791 yılında *Die Zauberflöte K. 620* (Sihirli Flüt) operasını bitirmeye yakın olduğu sıralarda Mozart, bir Ağt Ayini⁴ için bir yabancı tarafından ziyaret ediliyor ve yıllar boyu çeşitli biyograficiler tarafından bu yabancı kişi; "gizemli elçi", "gri postacı" gibi lakaplarla anılıyor (DeWitt, 2009)[1]. Günümüzde yapılan araştırmalar bize bu elçinin Franz Anton Leitgeb olduğunu gösteriyor. Eşi Anna von Walsegg'in ölümü üzerine, eşinin şerefine bu besteyi sipariş etmiş. Bu süre zarfında Mozart *La Clemenza di Tito K.621* ve son operası olan *Die Zauberflöte K. 620* üzerinde çalışıyor ve süre süre artan rahatsızlıklarıyla uğraşıyordu.

Ölüm döşeginde, hasta yatağında Requiem üzerine çalışmaları devam etmiş, fakat sonunun yakın olduğunu farkettilğinde Süßmayr'a bestenin tamamlanması üzerine talimatlar vermiştir (DeWitt, 2009)[1].

Ölümünün ardından çeşitli iddialar ortaya atılmış ve zehirlenme olasılığı popüler olmuştur. Salieri ile Mozart'ın aralarındaki kimi rekabetten dolayı Mozart'ı öldürmekle suçlanmış, Salieri'nin Mozart'ı zehirlediği dedikoduları çabucak yayılmıştır. Bu ağır

⁴Requiem Mass

ithamlara dayanamayan Salieri bir hayli üzülmüş, sinir krizi geçirip hastaneye kaldırılmıştır. Son bir iddia ise Salieri ölmeden önce Mozart'ı öldürdüğünü itiraf etmesidir. DeWitt[1]'in (2009) belirttiği üzere Mozart'ın yakın çevresi hiçbir zaman zehirlenme iddialarına ihtimal vermemiş, Salieri'nin son günlerinde ona refakat eden doktor ve iki hemşirenin söylediği üzere böyle bir itiraf da söz konusu değil. İki bestekar, beraber, *Per la ricuperata salute di Ofelia* (K. 477a) adlı eseri bestelemiş; Mozart, Salieri'nin *Mio caro Adone*⁵ üzerine varyasyonlar yazmıştır⁶. Mozart, *Sihirli Flüt* operasında olduğu gibi, Salieri'yi birçok gösterisine davet etmiş ve dostluk bestelemiştir. Bunun yanı sıra Salieri'nin Mozart'a bestelerinin sergilenmesinde destek olduğu gibi çeşitli yardımlarını da göz önüne alınca dostane bir ilişkileri olduğu gayet aşikardır.

Kaynaklar

- [1] Bill DeWitt, Biography of Antonio Salieri, 2009.
<http://www.salieri-online.com>
- [2] Joseph Willibrord Mähler, Portrait of Antonio Salieri (1750-1825).
https://en.wikipedia.org/wiki/File:Antonio_Salieri_painted_by_Joseph_Willibrord_M%C3%A4hler.jpg
- [3] Amadeus isimli filmde F.Murray Abraham'ın canlandığı A. Salieri sahnesinden bir ekran görüntüsü.
<https://yalpertem.com/blog/2018/05/27/kabuslarima-giren-sinematik-figurler/amadeus-salieri/>

⁵6 Variations on Antonio Salieri: "Mio caro Adone" from "La fiera di Venezia" for Piano in G major, K. 173c/180

⁶Bir bestekarın başka bir bestekarın teması üzerine varyasyon yazması büyük bir iltifat, takdir ve sevgi göstergesidir.